

Dr. Alojz Cindrič (1955–2023)

Na knjižni polici v muzejski pisarni se zazrem v knjige dr. Alojza Cindriča, sociologa in zgodovinarja. Izjemna so ta dela kulturne zgodovine Slovencev, tudi pomembne knjige za šolsko, višje- in visokošolsko zgodovino. Pomembne so tudi meni osebno, podaril mi jih je avtor. Še povsem nejeverno, ob vesti, da ga ni več, vzamem eno od njih z lepim, osebnim posvetilom na prvi notranji strani.

Večkrat sva se videla v Slovenskem šolskem muzeju ob različnih dogodkih, ob dnevih, ko smo mu pripravili razno študijsko gradivo, podatke, dokumente. Srečevala sva se na poti pred muzejem, oba namenjena na delo, a sva si vedno vzela čas za pogovor, kdaj pa kdaj tudi ob kavi. Tukaj, v Ljubljani, je bil dolgoletni vodja knjižnice na oddelku za sociologijo Filozofske fakultete, tukaj je uspešno doktoriral, leta 2011 pridobil naziv docent, bil ploden raziskovalec in pisec številnih člankov in knjig.

A najina nit poznanstva se ni začela tkati v Ljubljani, pač pa seže v najino domačo Belo krajino, v najin Črnomelj, v leta med 1979 in 1982. Na Gimnazijo Črnomelj je prihajal ob petkih kot mlad profesor zgodovine in v nekaterih razredih poučeval takratni šolski predmet samoupravljanje s temelji marksizma. Vodil pa je tudi zgodovinski krožek, v katerega sem bila vključena kot nadobudna gimnazijka. Tukaj sem spoznala neko drugo dimenzijo šolskega predmeta zgodovine. Njegov način dela, njegova srčnost in skrb za kulturno dediščino so se prenašali na nas, od njega le kakšnih osem let mlajše dijakinje in dijake. Lahko bi rekla, da je ta njegov vpliv dodal še tisti droben, a morda odločujoči vzgib, da sem se tudi sama odločila za študij zgodovine. Pri krožku nas je spodbudil, da smo pri starih starših in znancih iz okolice zbrali stare predmete, od raznih posod in pripomočkov v gospodinjstvu, starih likalnikov, kolovrata do petrolejk, različnega orodja ... Predmete smo očistili in pripravili razstavo v prostorih gimnazije.

Še bolj nepozaben projekt pa je bila ureditev okolice in označb pri rimskem mitreju na Rožancu pri Črnomlju, ki se ga je lotil z nami, dijaki. Pri tem je sodeloval še prof. geografije Franci Fortun - Funf, njegov dobri prijatelj. Nekajkrat smo se s šolskim kombijem zapeljali na Rožanc, kjer smo mnogi tudi prvič stopili v gozdiček, poimenovan Judovje, v ta magični okrogli prostor, kjer je v kamnito steno vklesan relief boga Mitre pri darovanju bika z drugimi značilnimi elementi mitraizma in z napisom darovalcev. Sodi v konec 2. stoletja, odkrili so ga v sredini 19. stoletja, za kulturni spomenik državnega pomena pa je bil razglašen skoraj 20 let po prizadevanjih našega krožka, leta 1999. Takrat na začetku, na pragu 80. let prejšnjega stoletja, smo pod vodstvom prof. Cindriča (ki smo ga v tistem času bolj poznali pod vzdevkom Jumbo) očistili, pokosili okolico, odstranili veje, ki so segale na spomenik. Iz pridobljenega lesa so fantje naredili klopi, da je vsak obiskovalec lahko posedel, se umiril v čarobnosti ambienta in si ogledal ta izjemen arheološki spomenik.

Cindrič je poskrbel tudi za lične označevalne table ob cesti: na leseni podlagi je bil vžgan napis s podatki. Le nekaj je še manjkalo: opis vsebine na sami lokaciji. Lojze me je kot predsednico zgodovinskega krožka iz Ljubljane poklical na domači telefon s prošnjo, da bi moj oče, ki se je ukvarjal tudi s tovrstnimi lepopisnimi napisi, napisal besedilo na velike pole šeleshamerja. Lojze je besedilo res poslal v pisemcu po pošti, oče pa se je potrudil ter praktično čez noč pripravil te napisne pole, ki smo jih naslednji dan postavili v za to izdelane omarice z lesenimi okvirji. Še leta potem sva z očetom, največkrat ob nabiranju kostanja v tistem gozdu, urejala tudi napisno tablo. Oče je les redno vzdrževal z zaščitno barvo. Zdaj tam stojijo sodobne informacijske napisne table, mitrej pa je v skrbi Zavoda za varstvo kulturne dediščine Novo mesto. Morda je le škoda, da se stari napisi niso ohranili kot dokument časa in prizadevnega delovanja mladega profesorja Cindriča z zgodovinskim krožkom.

Bil je vesel, ko je zvedel, da sem sprejeta za kustosinjo Slovenskega šolskega muzeja, in bil je vesel sodelovanja pri pripravi knjige V Črnomlju od nekdaj bili so veseli, pri kateri mi je velikodušno ponudil v objavo razglednice Črnomlja iz svoje bogate zbirke. Sploh pa sva se ob vsakem srečanju pogovarjala tudi o Beli krajini, kjer je imel ob Kolpi urejeno staro počitniško domačijo, kamor je v prostem času pogosto zahajal. V enem od zadnjih pogovorov, malo pred njegovo upokojitvijo, je omenil, da bi si želel, da bi nekoč, ko bova oba imela več časa, skupaj napisala knjigo o Beli krajini ...

Marjetka Balkovec Debevec

Sociologija in zgodovina sta bili sredi 70. let 20. stoletja na Filozofski fakulteti pogosta študijska kombinacija, ki je sčasoma oblikovala 19. septembra 1955 v Kamniku rojenega Belokranjca Lojzeta Cindriča v zgodovinarja – raziskovalca slovenskega izobraženstva.

Šolanje je začel v Črnomlju, nadaljeval na elektrotehniški šoli v Krškem in se nato odločil za študij v Ljubljani. Poučeval je na gimnaziji v Črnomlju in v šolskem letu 1982/83 v Kopru, nakar se je zaposlil kot bibliotekar na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Ob svojem delu je proučeval študijske poti slovenskih študentov, posebej tistih iz osrednje Slovenije, ki so študirali na univerzah, zlasti na dunajski. Vnet je bil za raziskovanje življenja slovenskih študentov na Dunaju, čemur se je posvečal z vztrajnim, večletnim študijem arhivskih virov dunajske univerze. To mu je omogočila tudi študijska štipendija dunajskega Avstrijskega inštituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo ter naklonjenost dr. Feliksa Bistra, vodje izpostave tega inštituta v Ljubljani, da je postal zavzet raziskovalec dunajskega univerzitetnega arhiva. Zbrano arhivsko gradivo in njegova analiza študentov s Kranjske sta se pokazala v vrsti objav ter magistrskem (1997) in doktorskem delu (2008). Tako je leta 1995 ob arhivski razstavi na Dunaju že predstavil študen-

Dr. Alojz Cindrič ob predstavitvi knjige Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918, zbornična dvorana Univerze v Ljubljani, 12. 1. 2009 (Foto: Željko Stevanić, Interaktivni Foto portal, d. o. o., Družba za razvoj fotografije, Arhivsko muzejska služba Univerze v Ljubljani).

te s slovenskega narodnostnega ozemlja na dunajski univerzi 1365–1917; tedaj je pisal tudi o študentih iz Radovljice (Radovljiški zbornik) in Kočevja (Kronika) ter pozneje Kamnika (Kamniški zbornik 2014). Na svoje delo in na splošno na raziskovanje zgodovine študentov kot dela evropske kulturne zgodovine je Alojz Cindrič v sodelovanju pri projektu germanistike v Ljubljani in Gradcu opozoril tudi z razstavo, postavljeno junija 2000 v avli ljubljanske filozofske fakultete. Ta je imela naslov *Od popotne palice do rektorskega žezla: študenti s slovenskega etničnega prostora na avstrijskih in nemških univerzah*. Osrednje Cindričevo besedilo te razstave je v slovenščini in nemščini objavila Šolska kronika (2000, št. 2).

Raziskovalnemu delu v univerzitetnem arhivu na Dunaju je sledilo tudi Cindričevo nadaljevanje podiplomskega študija. Njegovi magistrski nalogi *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v predmarčni dobi 1815–1848* je bil 1997 še mentor prof. Vasilij Melik, poznejšemu doktoratu (*Struktura študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918*) pa že njegov naslednik na oddelku za zgodovino prof. Janez Cvirn. Na Cindričevo raziskovalno delo so vplivali tudi prof. Ferdo Gestrin in profesorja na oddelku za sociologijo, oba povezana tudi z zgodovino, dr. Marjan Britovšek in še posebej dr. Ludvik Čarni, ki se je zavzel za mladega bibliotekarja. Obema profesorjema je sestavil bibliografijo in sodeloval pri nju-

nih spominskih zbornikih. Za jubilejni zbornik socioloških razprav ob 50-letnici oddelka za sociologijo pa je Cindrič kot sociolog in zgodovinar leta 2010 pripravil raziskavo Socialni izvor študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1804–1918: prispevek h genezi slovenskega izobraženstva. Tudi Alojz Cindrič je tako povezoval sociologijo in zgodovino, ob tem tudi bibliotekarstvo, saj je bil od leta 1983 na Filozofski fakulteti bibliotekar in do upokojitve 2020 vodja knjižnice oddelka za sociologijo. Tam je, kot so zapisali, "skrbel za neformalno vzgojo študentov, pogosto razmišljal izven okvirjev in oblikoval odlično knjižnico, ki se lahko danes pohvali z zbirko več kot 30.000 enot gradiva z najrazličnejših področij".

Prav tako je Cindrič sodeloval s prispevkom iz svoje raziskovalne teme o študentih pri spominskih zbornikih zgodovinarjev, ki sta ga kot profesorja najbolj oblikovala. Tako je predstavil matrike kot vir za proučevanje slovenskega izobraženstva med letoma 1585 in 1715: Gradec–Dunaj–Siena (Gestrinov zbornik 1999) in pisal o kranjskih doktorjih na dunajski univerzi v predmarčnem obdobju 1815–1848 (Melikov zbornik 2001). To raziskovanje kulturne in intelektualne zgodovine je bilo ob Cindričevem bibliotekarskem delovnem mestu pravzaprav tudi del njegovih predvsem prostočasnih aktivnosti, kar pa je v teku let obrodilo zavirljive uspehe v zbranem arhivskem gradivu, v člankih o študentih pa tudi o arhivskem gradivu, ki mu je bilo osnova za raziskave in monografije. Med obsežnimi monografijami je bila prva z doktorsko temo Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918 (2009, 590 str.), kjer je predstavljenih 1890 študentov iz osrednje Slovenije, med njimi osem študentk. Naslednje leto je izšla še njegova magistrska tema z obravnavo 564 naših študentov: Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804–1848 (2010, 239 str.). Pogovor o tej njegovi knjigi je 3. decembra 2010 potekal tudi v našem muzeju.

Tudi zatem Alojz Cindrič raziskovalno ni miroval. Ob temi o malo že pozabljenih doktorantih filozofa prof. Franceta Vebra je predstavil tudi tovrstno arhivsko gradivo univerze v Ljubljani po 1919, ki je nastalo pri doktorskem študiju na novi univerzi. To predstavlja leta 2015 izdana Cindričeva knjiga Od imatrikulacije do promocije: doktorandi profesorja Franceta Vebra na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v luči arhivskega gradiva 1919–1945. V njej se srečamo s 23 zelo zanimivimi doktoranti. Med njimi je kar nekaj imen, ki so zaznamovala poleg filozofije tudi pedagogiko in sedaj že označujejo zgodovino pedagoške misli: Franjo Čibej, Stanko Gogala in Leon Žlebnik so med njimi. Najbolj nenavaden med Vebrovimi doktoranti pa je v Rusiji rojen Anatolij Ignatjevič von Špakovski, ki je leta 1925 doktoriral v Ljubljani ter se pozneje uveljavil kot profesor sociologije v ZDA. Njegovo z Ljubljano in univerzo povezano študijsko dejavnost je 2016 predstavil Cindrič tudi v knjigi. Ob večji družbeni pozornosti do dela dr. Andreja Gosarja je Cindrič leta 2019 raziskal njegovo študijsko pot na dunajski univerzi 1910/11–1915/16.

Ob stoletnici ustanovitve univerze v Ljubljani pa je Cindrič pripravil na osnovi zbranega gradiva še obsežno delo Ljubljanski izobraženci skozi čas: izo-

braževanje Ljubljancev na dunajski univerzi 1392–1917 (2019, 524 str.) Tam ugotavlja, da je bilo od prvega študenta Martina iz Ljubljane (Martinus de Lawbaco) pa do zadnje študentke, Ljubljanke Elze Soss 1334 takih študentov (med njimi tudi štiri študentke), ki so kot kraj izvora navedli Ljubljano. Med kranjskimi študenti je bilo Ljubljancev tako dobra petina. Cindrič je pozorno spremljal tudi prve naše študentke na dunajski univerzi. Pri analizi je upošteval vse vrste vpisnic in tako zasledil 31 študentk, rojenih na Kranjskem, in drugih dvanajst, rojenih drugje, a vpisane s slovenščino kot maternim jezikom. (Študentke s Kranjske na dunajski univerzi 1897–1918, *Zgodovinski časopis*, 2013, 1–2).

Kakor je bil Lojze Cindrič med študijskimi temami pozoren tudi za vsakdanje in družabno življenje študentov, za njihovo življenjsko stisko in preživetje, tako je ob zavzetem raziskovanju imel veselje tudi za lepote narave in planin, za prijateljsko druženje ter dobrohotno svetovanje in spodbude. Pri raziskovanju naših študentov na Dunaju do konca monarhije je opravil res pomembno delo z arhivskim gradivom o študentih do 1918 v tamkajšnjem univerzitetnem arhivu, kar je predstavil v več knjigah in razpravah, tako s seznamami kot z analitičnim premislekom. Metodologija dela, zvrsti gradiva in raziskovalni primeri bodo še marsikomu v korist pri biografskih študijah in raziskovanju kulturne, posebej intelektualne zgodovine. S primeri doktorantov prof. Vebra je takšno delo nadaljeval tudi s podobnim prikazom arhivskega gradiva nove univerze v Ljubljani. Raziskovalno in študijsko delo, ki ga je v nekaj desetletjih zavzeto opravil dr. Cindrič s samostojnimi študijami o naših študentih na Dunaju, nato še v Ljubljani, je res kar preveč obsežno za enega. In marsikomu bo v korist.

Z univerzo pa je bil Lojze Cindrič simbolično povezan tudi v družinskem življenju. S Filozofsko fakulteto, kjer je služboval, je bilo povezano srečanje s poznejšo ženo Suzano. Njuna hči Helena je na Fakulteti za elektrotehniko dokončala podiplomski študij v začetku leta 2023, tako da se je zgodovinar študentskih in doktorskih poti lahko še ponosno veselil hčerkinega zagovora doktorata. Nič manj ni bil ponosen na svoj študijski in raziskovalni uspeh, na vrsto obsežnih in dragocenih objav, povezanih z zgodovino slovenskih študentov na Dunaju. Lojze je izhajal iz skromnih razmer in vse dosegel z zavzetim delom in vztrajno pridnostjo. Z domačo Belo krajino je ohranjal povezanost vse do zadnjega, do nedelje, 12. marca 2023.

Branko Šuštar